

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Моркотун Сергій Борисович

УДК 378.126

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЙНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ
МАГІСТРАТУРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Самойлюкевич Інна Володимирівна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри методики викладання іноземних мов та
прикладної лінгвістики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бобрицька Валентина Іванівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка, завідувач
кафедри теорії та історії педагогіки;

кандидат педагогічних наук
Шліхта Ганна Олександрівна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій
та методики викладання інформатики.

Захист відбудеться 24 жовтня 2011 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 24 вересня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах світової інформаційно-технологічної революції успішність і конкурентоздатність країни значною мірою залежить від якості підготовки кадрів у системі вищої освіти. Її розвиток в Україні передбачає орієнтацію на фундаментальні цінності загальносвітової культури у контексті європейської інтеграції.

Практика залучення українців до участі в міжнародних проектах, робота в транснаціональних корпораціях, поліфункціональність їх професійної діяльності вимагають від майбутніх фахівців володіння презентаційними вміннями для представлення результатів роботи. Сформовані презентаційні вміння є важливою фаховою ознакою магістра, оскільки, по-перше, сприяють оптимізації взаємодії з аудиторією, по-друге, завдяки своїй змістово-синтетичній сутності та логіко-емоційній природі здійснюють комплексний вплив на емоційну, інтелектуальну, вольову сфери особистості презентатора і слухача, по-третє, підвищують ефективність навчання студентів.

Необхідність модернізації теоретико-методичних засад вищої освіти, її структурно-організаційної перебудови, про що йдеться у Державній національній програмі „Освіта” (1993 р.), Державній програмі „Вчитель” (2002 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), Плані заходів щодо розвитку освіти на період до 2015 року (2010 р.), а також потреба запровадження у навчальний процес ВНЗ академічної презентації як методу роботи, формування презентаційних умінь студентів магістратури визначається сукупністю чинників:

- переходом вищої школи до ступеневої системи освіти, що передбачає розробку змісту, форм і методів підготовки магістрів як спеціалістів найвищого кваліфікаційного рівня, які в майбутньому поновлять склад науковців і фахівців різних галузей науки, виробництва;
- існуючими протиріччями між: вимогами сучасного інформаційного суспільства й застарілим змістом, формами і методами професійної підготовки; соціальною потребою в ефективній системі підготовки магістрів до широкої сфери діяльності та недостатньою теоретичною обґрунтованістю основних положень досліджуваної проблеми й практичною розробкою навчальних програм; необхідністю представляти інформацію та недостатньою сформованістю у магістрів відповідних умінь;
- новими підходами до якості освіти, згідно з якими в центрі педагогічного процесу постає особистість як найвища цінність суспільства.

Проблема формування презентаційних умінь майбутніх фахівців у процесі магістерської підготовки до сьогодні не була предметом спеціального науково-педагогічного дослідження. Водночас, для її конструктивного вирішення в сучасній науці

вже склалися необхідні передумови й накопичені певні джерела щодо: осмислення теоретичних засад презентаційної діяльності (Р.І. Гандапас, Р. Ділтс, С.Б. Ребрик); презентаційної практики – підготовки, проведення, післяпрезентаційної діяльності (Л. Арредондо, О.Д. Вайсман, Г.В. Лазарєва). Цінними для наукового пошуку є роботи: В.І. Щитової, яка розглядає презентацію як феномен культури; Н.Л. Грейдіної, Т.І. Маркової, А.П. Панфілової, в яких відзначається, що презентація є комунікативним явищем; Е. Джея, Р. Хоффа, в яких аналізуються механізми міжособистісних стосунків, спілкування та впливу під час презентації; В.І. Бобрицької, І.М. Дичківської, П. Ур, в яких презентаційні вміння визначаються необхідною складовою процесу представлення матеріалу, а презентація – методом, формою, етапом навчальної роботи. Питання дистанційних презентацій і необхідних для цього вмінь частково розглядалося Ж. Данкел, М. Кушнером, Д. Лідс. Проблема створення електронних презентацій висвітлюється у публікаціях Т.М. Єлізаветіної, В.І. Карлащука, Дж. Ротондо та ін.

Аналіз наукової літератури та стану підготовки студентів магістратури свідчить, що донині відсутня технологія формування презентаційних умінь майбутніх фахівців. Елементи презентаційної підготовки не об'єднані цілісною концепцією, вони частково представлені в окремих навчальних дисциплінах лише як другорядні. У більшості джерел презентаційна підготовка розглядається як теоретична діяльність, спрямована на забезпечення системою знань. Нові положення програмних документів щодо вищої освіти підтверджують необхідність практичної підготовки фахівців.

У теоретичному аспекті потребують уточнення поняття „презентація” та „презентаційні вміння”, визначення їх структури, номенклатури та змісту. У соціально-педагогічній площині важливість дослідження зумовлена сучасними вимогами до майбутніх фахівців.

Отже, актуальність окресленої проблеми, її недостатня розробленість, а також наявність суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **„Педагогічні умови формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до наукової комплексної теми кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка „Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти” (державний реєстраційний номер 0110U002274). Тему дослідження затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 10 від 28. 04. 2006 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 30. 05. 2006 р.).

Мета дослідження – виявити педагогічні умови формування презентаційних умінь магістрів і розробити технологію їх формування.

Метою зумовлені основні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми у вітчизняній та зарубіжній теорії і практиці професійної освіти.
2. Розробити структурну модель презентаційних умінь.
3. Визначити комплекс педагогічних умов формування презентаційних умінь магістрів, експериментально перевірити його ефективність.
4. Розробити систему критеріїв і показників, визначити наявний рівень сформованості презентаційних умінь студентів магістратури.
5. Експериментально перевірити ефективність технології формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка студентів магістратури.

Предмет дослідження – педагогічні умови та технологія формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження. Рівень сформованості презентаційних умінь студентів магістратури значно зростає за умов: розробки структурної моделі презентаційних умінь; створення ефективних педагогічних умов; розробки та впровадження в практику професійної підготовки науково обґрунтованої педагогічної технології.

Методологічною основою дослідження є філософські положення про діалектичну взаємозумовленість явищ і процесів соціально-педагогічної дійсності, а саме, основний закон діалектики щодо переходу кількісних змін у якісні; положення теорії пізнання про взаємозв'язок теорії і практики, єдності пізнання, діяльності та спілкування особистості, їх соціальної природи; філософський принцип оптимальності суб'єкт-суб'єктних відносин під час взаємодії; компетентнісний підхід до професійної освіти, який передбачає формування та розвиток базових і предметних компетентностей особистості, що дають їй змогу ефективно діяти; інформологічний підхід, який визначає зміст і технології моделювання інформаційно-освітнього середовища фахівця; системний підхід, за яким досліджуваний об'єкт розглядається як освітня система, що характеризується взаємозв'язком її компонентів; особистісно-діяльнісний підхід, згідно якого головна роль у формуванні особистісних новоутворень належить провідній діяльності й який передбачає моделювання у процесі професійного навчання такої структури педагогічної діяльності, яка б забезпечувала пріоритет особистості в освітній сфері.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці та положення щодо: методологічних основ сучасної філософії освіти (В.П. Андрущенко, О.А. Базалук,

А.А. Герасимчук, В.Г. Кремень, П.Ю. Саух); сутності й вимог загальнонаукової методології до професійної підготовки фахівців (Б.Г. Ананьєв, В.Г. Афанасьєв, В.П. Беспалько, Б.С. Гершунський); теоретичних засад неперервної професійної освіти (О.А. Дубасенюк, А.І. Зязюн, Н.Г. Ничкало); формування особистісних новоутворень і якостей фахівця у процесі професійної підготовки (Г.П. Васянович, П.Я. Гальперін, С.Д. Максименко, І.С. Якиманська); розвитку особистості в процесі діяльності та спілкування (Л.С. Виготський, О.О. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн); професійного становлення студентів ВНЗ (С.С. Вітвицька, Н.П. Волкова, Н.В. Кузьміна, З.Н. Курлянд, М.М. Фіцула); показників якісної фахової підготовки, формування професійної компетентності, професіоналізму, професійної придатності (В.І. Бобрицька, К.К. Платонов, О.А. Садовська, Г.О. Шліхта); формування презентаційних умінь студентів (Н.Л. Дрaб, С.О. Царьова та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети й перевірки гіпотези використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукової літератури з філософії, риторики, педагогіки, психології, теорії презентації, офіційних документів, стану підготовки магістрів, діяльності викладачів ВНЗ; прогнозування та моделювання для визначення понятійного апарату, обґрунтування основних положень досліджуваної проблеми, побудови структурної моделі та системи презентаційних умінь; *емпіричні* – педагогічне спостереження, опитування, бесіда, анкетування, оцінка і самооцінка, експертна оцінка для з'ясування результативності системи фахової підготовки й ефективності визначених педагогічних умов; *педагогічний експеримент* (пілотажний, констатувальний і формувальний етапи) для оцінки ефективності технології формування презентаційних умінь; *математичної статистики* для аналізу, обробки та інтерпретації отриманих даних.

Експериментальна база. На різних етапах наукового пошуку дослідженням було охоплено 450 студентів магістратури і 187 викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля, Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Дослідження проводилося впродовж 2006 – 2011 років й охоплювало три етапи наукового пошуку.

На *першому* (2006 – 2007 рр.) – визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, складено програму науково-дослідної роботи; досліджено стан розробленості проблеми в теоретичному та прикладному аспектах; проаналізовано практику роботи сучасної вищої школи, зокрема магістратури, щодо професійної підготовки майбутніх фахівців до роботи в умовах швидко змінюваного середовища і визначено шляхи її вдосконалення; обґрунтовано

концептуальні ідеї формування презентаційних умінь магістрів; встановлено їх сутність та номенклатуру; уточнено базові поняття дослідження.

На *другому* (2007 – 2009 рр.) – проаналізовано навчальні плани за напрямом підготовки „Педагогічна освіта” освітньо-кваліфікаційного рівня „Магістр” для визначення науково-методичної основи формування презентаційних умінь; розроблено структурну модель презентаційних умінь магістрів, програму діагностики рівня їх сформованості, авторську технологію; з’ясовано відповідні педагогічні умови формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки; проведено пілотажний, констатувальний і формувальний етапи експерименту.

На *третьому* (2009 – 2011 рр.) – проаналізовано й узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи; сформульовано висновки; оформлено текстову частину роботи; розроблено навчально-методичний посібник для викладачів і студентів вищої школи щодо формування презентаційних умінь.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *вперше* розроблено структурну модель презентаційних умінь магістрів і технологію їх формування, в якій відображено специфіку принципів, дидактичних підходів, змісту, форм та методів; обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування презентаційних умінь; *удосконалено* технологію професійної підготовки студентів магістратури в контексті досліджуваної проблеми, уточнено поняття „презентаційні вміння”, визначено критерії та показники рівнів їх сформованості; *подальшого розвитку* набули положення щодо ролі презентаційних умінь у процесі навчально-наукової діяльності магістра.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні цілісної педагогічної технології формування презентаційних умінь студентів магістратури у процес професійної підготовки; створенні програми спецкурсу „Академічна презентація у ВНЗ” як засобу формування презентаційних умінь та вдосконалення професійної компетентності майбутнього фахівця; укладанні навчально-методичного посібника „Дидактичні основи формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки”. Розроблена та апробована педагогічна технологія формування презентаційних умінь може бути використана у системі неперервної післядипломної освіти фахівців.

Упровадження результатів дослідження здійснено в навчально-виховний процес магістратури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 10/15 від 11.04.2011 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 699 від 28.03.2011 р.), Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля (довідка № 415 від 18.04.2011 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка

(довідка № 173 від 18. 03. 2011 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечено методологічною обґрунтованістю його вихідних положень; застосуванням комплексу теоретичних і емпіричних методів, адекватних меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження; поєднанням кількісного й якісного аналізу одержаних результатів; статистичною обробкою експериментальних даних; позитивними наслідками впровадження результатів дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертаційної роботи доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях, зокрема, *міжнародних*: інтернет-конференції „Наука та практика – 2007” (Полтава, 2007), інтернет-конференції „Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційного суспільства” (Житомир, 2007), „Наука. Образование. Технологии – 2008” (Барановичі, Республіка Білорусь, 2008), інтернет-конференції „Вивчення та викладання іноземних мов: уміння XXI століття” (Житомир, 2008), інтернет-конференції „Освітні тенденції в інформаційному суспільстві” (Житомир, 2009), „Пріоритетні напрями підготовки вчителя іноземної мови у контексті вимог Болонського процесу” (Ніжин, 2009), інтернет-конференції „Інтеркультурна освіта в умовах інформаційного суспільства” (Житомир, 2010); *всеукраїнських*: „Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні і за кордоном” (Житомир, 2006), „Новаторські навчально-виховні заклади в історії розвитку освіти в Україні” (Житомир, 2007), „Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій у науці, освіті та економіці” (Луганськ, 2011); *регіональних*: XXXIII міжвузівській конференції, присвяченій Дню Житомирського державного технологічного університету (Житомир, 2008).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження відображено в 13 одноосібних публікаціях автора, з них 1 розділ колективної монографії, 1 навчально-методичний посібник, 5 статей у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 5 – у збірниках наукових праць, 1 тези доповіді.

Структура та обсяг роботи зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 322 сторінки, з них 199 сторінок основного тексту. До списку використаних джерел включено 275 найменувань, з яких 250 українською та російською, 25 англійською мовами. Робота містить 24 рисунки, 24 таблиці на 26 сторінках і 26 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, гіпотезу та завдання; розкрито методологічні та теоретичні засади; викладено наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів наукового пошуку; висвітлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження у практику діяльності ВНЗ.

У **першому розділі** – „Теоретичні основи дослідження проблеми формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки” – представлено результати теоретичного аналізу проблеми; розглянуто специфіку професійної підготовки студентів магістратури, уточнено педагогічну сутність презентаційних умінь, виявлено взаємозв'язок і взаємообумовленість базових понять дослідження.

У результаті наукового пошуку визначено, що філософсько-риторичним підґрунтям формування презентаційних умінь є концепції діалогічного методу Сократа, психолого-педагогічної взаємодії оратора з аудиторією Аристотеля, риторики спілкування П.Л. Сопера, діалогічної педагогіки В.С. Біблера та комунікативної медіаосвіти на основі презентації А. Гофрона; педагогічними засадами – розвивальна дидактика А.В. Дістервега; психологічними – переконувально-інформаційне навчання О.О. Леонтєва.

У дисертації проаналізовано й уточнено базові поняття: „презентація”, „академічна презентація”, „презентаційні вміння”, „презентаційна діяльність”, встановлено різницю між явищами презентації і репрезентації.

На основі даних контент-аналізу *презентацію* визначено як підготовлений, публічний, професійно спрямований виступ, який базується на результатах узагальнення інформації, дослідження певної проблеми, містить висновок щодо застосування інформації чи розв'язання проблеми, має чітке логіко-композиційне оформлення і спрямований на представлення нової інформації, спонукання до дії чи переконання аудиторії.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що *репрезентація* – явище когніосеміотичне. Це поняття вживається на позначення формування та структурування мисленнєвого образу об'єкта, суб'єкта, явища, процесу чи події у вигляді інформаційно завершеного блоку. *Презентація* – явище лінгвокомунікативне, під яким розуміють процес передачі сформованого, композиційно структурованого блоку інформації слухачам під час комунікації з метою впливу на них. З'ясовано, що репрезентація – це індивідуальний мисленнєвий процес, який залишається невидимим для стороннього спостерігача. Результатом цієї діяльності є презентація – спостережуваний мовний процес актуалізації презентаційних умінь.

Доведено, що академічну презентацію можна вважати одним із сучасних жанрів академічного виду публічного виступу. Визначено різницю між академічною презентацією та презентацією у будь-якій іншій сфері людської діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Презентація в науково-академічній та інших сферах людської діяльності

Елемент порівняння	Академічна презентація	Презентація в будь-якій іншій сфері людської діяльності
Спільні риси		
Завдання	1) повідомлення інформації, формування на її основі світогляду, принципів; 2) стимулювання до дії	
Основні принципи викладу матеріалу	1) логічність аргументації; 2) поєднання емоційного та раціонального планів	
Характеристика особистості презентатора	загальна культура, емоційна підготовленість, психолого-педагогічні знання та вміння, акторські дані	
Відмінні риси		
Ініціатор заходу	навчальна програма чи навчальна ситуація	керівник / організатор заходу / презентатор
Ставлення учасників до інформації	аудиторії важливіше отримати інформацію, ніж викладачу її повідомити	презентатору важливіше повідомити інформацію, ніж аудиторії отримати її
Свобода вибору матеріалу	обмежена навчальною програмою	необмежена

Дослідження діяльності студентів магістратури, висвітлення категорії „вміння”, розмежування понять „презентація” та „репрезентація”, отримане в результаті контент-аналізу визначення терміна „презентація” дозволило обґрунтувати поняття „презентаційні вміння”. *Презентаційні вміння* студентів магістратури тлумачаться як гнучка система усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов’язаних розумових і практичних дій з узагальнення інформації, дослідження певної проблеми, підсумування міркувань щодо застосування інформації чи розв’язання проблеми з опорою на необхідні знання, що спрямована на виклад матеріалу у вигляді підготовленого, композиційно чітко та логічно оформленого виступу, завданням якого є представлення нової інформації, спонукання до дії, переконання аудиторії. Презентаційні вміння охарактеризовано як узагальнені, універсальні, варіантні, мобільні, свідомі, проєктовані, прогресивні та практично дієві.

Визначено зміст і функції презентаційних умінь шляхом узагальнення підходів до їх розгляду.

У межах *компетентнісного* підходу змістом презентаційних умінь є система знань, дій, мотивів діяльності, загальної культури. Досліджувані вміння виконують наступні функції: полегшують узагальнення, представлення інформації; допомагають стимулювати, переконувати аудиторію.

З'ясовано, що зміст презентаційних умінь у межах *особистісного* підходу полягає в орієнтації на особистісні характеристики слухачів. Зазначені вміння допомагають вивчати аудиторію; залучати кожного студента до навчальної діяльності; розвивати самостійність, ініціативність.

Встановлено, що зміст презентаційних умінь у контексті *діяльнісного* підходу визначається наявністю здібностей, знань, поєднаних з вправністю магістра у виконанні презентаційної діяльності, що сприяє вибору її цілі, плануванню, виконанню, регулюванню, контролю й аналізу.

У площині *психологічного* підходу зміст презентаційних умінь окреслюється механізмами міжособистісних відносин, спілкування та впливу. Уміння є корисними при визначенні механізмів презентативної психіки, спілкування, формуванні стійкого інтересу, уваги у слухачів, підтримки зворотнього зв'язку з аудиторію.

Відповідно до *педагогічного* підходу зміст презентаційних умінь є складовою процесу представлення матеріалу. Вони забезпечують ознайомлення з основними характеристиками матеріалу, застосування інформації, створення для педагога можливості вивчення студентів.

Зміст презентаційних умінь у межах *технологічного* підходу передбачає представлення матеріалу аудиторії за допомогою сучасних інформаційно-комукаційних засобів. Уміння дають змогу представляти інформацію більшій кількості слухачів, ознайомлюватися з нею у зручний час.

У контексті *інформологічного* підходу зміст презентаційних умінь визначається законами передачі, розподілу, обробки і перетворення інформації. Досліджувані вміння виконують наступні функції: сприяють створенню нових інформаційних цінностей, засвоєнню та використанню на практиці нових знань та інформаційних технологій.

У результаті аналізу використання різних методів навчання у процесі підготовки студентів магістратури встановлено, що академічна презентація – це метод навчання студентів вищої школи. На основі характеристики приналежності презентації до групи методів навчання, дидактичного завдання, функцій, змісту навчального матеріалу, переваг і труднощів виявлено його спільні та відмінні риси у порівнянні з традиційними методами

навчання.

У ході розгляду запропонованих сучасними науковцями структурних моделей умінь, представлено авторську структурну модель презентаційних умінь, яка складається з чотирьох компонентів і містить такі групи умінь: 1) розкривати професійну тему, 2) структурувати презентаційний виступ, 3) нормативно регулювати оформлення (вербальне та невербальне) презентаційної промови, 4) урахувати психолого-педагогічні особливості комунікації під час презентації. Зазначені компоненти становлять основу розробки педагогічної технології формування презентаційних умінь магістрів у процесі професійної підготовки.

На основі аналізу наукових положень Н.В. Кузьміної, О.О. Леонтьєва та В.О. Сластьоніна побудовано систему узагальнених інтегративних презентаційних умінь з опорою на компоненти лекторсько-педагогічної діяльності (проектувальний, конструктивний, організаторський, комунікативний, гностичний), за якими розподілено вказані уміння на групи й об'єднано їх у три блоки відповідно до етапів підготовки, реалізації, відстеження результатів презентації (табл. 2).

Класифікація узагальнених інтегративних презентаційних умінь у контексті професійної діяльності

№ п/п	Етапи підготовки і проведення презентаційного процесу Компонент професійної діяльності	I. Підготовки презентації	II. Реалізації презентації	III. Післяпрезентаційний
1.	Проектувальний	<ul style="list-style-type: none"> • Уміння планування 		
2.	Конструктивний	<ul style="list-style-type: none"> • Проектувально-прогностичні вміння • Інформаційні вміння • Структурно-змістові вміння • Технологічні вміння 	<ul style="list-style-type: none"> • Психолого-педагогічні вміння • Конструктивно-діяльнісні вміння 	
3.	Організаторський	<ul style="list-style-type: none"> • Уміння організації середовища • Уміння організації учасників презентації та їх діяльності 		
4.	Комунікативний		<ul style="list-style-type: none"> • Комунікативно-організаторські вміння • Комунікативно-перцептивні вміння • Соціально-психологічні вміння • Контактвстановлюючі вміння • Уміння реалізувати комунікативний план 	
5.	Гностичний			<ul style="list-style-type: none"> • Гностичні вміння • Рефлексивні вміння

У другому розділі – „Особливості формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки” – визначено показники, критерії та рівні сформованості презентаційних умінь; уточнено поняття „педагогічні умови” та виділено їх основні групи; досліджено спрямованість змісту професійної підготовки студентів магістратури на проведення презентації в академічній сфері; проаналізовано готовність

магістрів до проведення презентацій.

У ході розгляду презентаційних умінь як узагальненої інтегративної властивості особистості з урахуванням їх номенклатури, структури та усталеного положення в теорії психолого-педагогічних наук щодо формування особистісних якостей на основі єдності мотиваційної, змістової та діяльнісної складових, визначено *мотиваційний, змістовий та діяльнісний* критерії сформованості презентаційних умінь. Виділено й охарактеризовано *високий, середній і низький* рівні сформованості досліджуваних умінь.

На основі результатів теоретичного узагальнення проблеми, застосування методів експертної оцінки педагогів і математично-статистичного аналізу виокремлено провідні групи педагогічних умов ефективного формування презентаційних умінь.

Психологічні умови передбачають: 1) наявність у студентів загальних розумових здібностей щодо якісного аналізу та класифікації, оцінки причиново-наслідкових зв'язків і відносин; 2) наявність у студентів певного ступеня розвитку абстрактно-теоретичного рівня свідомості; 3) ціннісне осмислення студентами свого соціального статусу й мети здобуття вищої освіти, усвідомлення професійної значущості та переконаність у необхідності формування презентаційних умінь; 4) сформованість професійної мотивації, наявність домінуючого мотиву при вступі до ВНЗ, формуванні презентаційних умінь; 5) створення комфортного освітнього середовища.

Дидактичні умови визначаються: 1) наявністю у студента вміння реалізувати всі види і форми навчальної діяльності; 2) розробкою та впровадженням у навчальний процес педагогічної технології формування презентаційних умінь; 3) дотриманням принципів індивідуалізації та диференціації навчання, системності та послідовності; 4) виявленням та подоланням презентаційних бар'єрів у навчальній діяльності; 5) формуванням презентаційних умінь магістрів згідно з визначеними концепціями.

Методичні умови передбачають: 1) проведення занять, спрямованих на формування презентаційних умінь компетентними викладачами (досвід педагогів, володіння методологією і методикою презентаційної діяльності, знання номенклатури презентаційних умінь); 2) пояснення цілі формування презентаційних умінь, встановлення зв'язку з напрямом основної професійної діяльності; визначення освітніх завдань на кожному етапі професійного навчання та їх співвіднесення з професійними планами майбутніх фахівців; 3) методичне та діагностично-технологічне забезпечення процесу формування презентаційних умінь студентів магістратури у ході професійної підготовки; 4) ознайомлення студентів із науково-теоретичними основами презентаційної діяльності; 5) активізацію набутих теоретичних знань і практичного досвіду магістрів для подальшого формування презентаційних умінь.

Комунікативні умови пов'язані з: 1) організацією взаємодії учасників педагогічного процесу на основі діалогічності спілкування, створенням комунікативної ситуації; 2) наявністю необхідних комунікативно-мовних особливостей промовця – артикуляційних даних презентатора (артикуляційна чистота, ступінь редукції та ін.), мовних особливостей магістра (фонетичні, граматичні, лексичні, стилістичні), терміном пред'явлення (тривалість звучання повідомлення), темпом виголошення, ступенем зацікавленості промовця в тому, щоб бути зрозумілим, який проявляється в емоційності, чіткості зазначення логіки викладу, адекватності інтонаційного оформлення думки; 3) представленням інформації, що презентується, у середніх за величиною частинах; 4) урахуванням ймовірного прогнозування мовленнєвого сприймання слухачами; 5) представленням найбільш важливої інформації на початку та наприкінці презентації.

Організаційні умови полягають у: 1) розробці системи оцінювання сформованості презентаційних умінь; 2) використанні вітчизняного та зарубіжного досвіду їх формування; 3) забезпеченні єдності наукових знань, емоційно-ціннісних суджень і практичних дій магістрів; 4) наближенні побудови навчального процесу до структури майбутньої професійної діяльності; 5) здійсненні управління та корекції формування презентаційних умінь студентів магістратури у ході професійної підготовки.

Аналіз навчальних планів, програм для освітньо-кваліфікаційного рівня „Магістр” за напрямом підготовки „Педагогічна освіта”, наукових джерел з теми дослідження і проведене анкетування засвідчили, що, незважаючи на плідність наукових пошуків учених у галузі педагогіки, психології, риторики, донині відсутня цілісна перспективна концепція підготовки майбутніх фахівців щодо формування презентаційних умінь у студентів магістратури як професійно необхідних. Проте, у дисциплінах, які вивчаються магістрами, закладений значний потенціал для їх формування.

У **третьому розділі** – „Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов і технології формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки” – представлено програму дослідження, розроблену експериментальну технологію формування презентаційних умінь студентів магістратури в процесі професійної підготовки, проаналізовано й узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Програма дослідно-експериментальної роботи включала три взаємопов'язаних етапи: *попередньої аналітичної обробки матеріалів* для визначення педагогічних умов і розробки технології формування презентаційних умінь студентів магістратури в процесі професійної підготовки; *педагогічного експерименту*, який мав за мету формування презентаційних умінь майбутніх фахівців; *аналітико-підсумковий* для з'ясування ефективності визначених педагогічних умов і доцільності запровадження в навчальний процес розробленої

педагогічної технології формування презентаційних умінь студентів магістратури.

Запропоновано структуру педагогічної технології формування презентаційних умінь магістрів, побудовану на взаємозв'язку таких компонентів: цілей, змісту, методів і засобів навчання, форм організації навчального процесу. Визначено етапи її реалізації: *інформаційно-теоретичний*, у ході якого здійснювалося засвоєння категорійного апарату й активізація базових знань і умінь, необхідних для формування презентаційних умінь; *процесуально-діяльнісний*, що передбачав подальшу організацію умов, які сприяють оволодінню магістрами знаннями з теорії презентаційної діяльності, заглибленню в педагогічну і психологічну науки, формуванню визначених презентаційних умінь; *аналітико-корективний*, мета якого полягала, по-перше, у внесенні коректив у спрямування магістрів на самовдосконалення сформованих презентаційних умінь і поповнення здобутих знань; по-друге, в аналізі досягнутих студентами результатів.

З метою визначення рівня сформованості презентаційних умінь і дослідження динаміки цього процесу було розроблено комплексну систему анкет і тестів.

Перевірка ефективності запропонованої педагогічної технології формування презентаційних умінь студентів магістратури в процесі професійної підготовки довела доцільність її впровадження у педагогічну практику: виявлено зміну мотиваційних орієнтирів студентів з особистісно-внутрішніх до професійно-орієнтованих у цілемотиваційному компоненті, збільшення обсягу загальних теоретичних і професійно-методичних знань щодо проведення презентації у змістовому компоненті, підвищення рівня сформованості досліджуваних умінь у діяльнісному компоненті. Констатовано підвищення кількості студентів експериментальних груп з високим рівнем сформованості презентаційних умінь у 2,6 рази (з 9% до 23%) і зменшення з низьким у 2,5 рази (з 28% до 11%). Наведені результати зображено графічно на рис. 1.

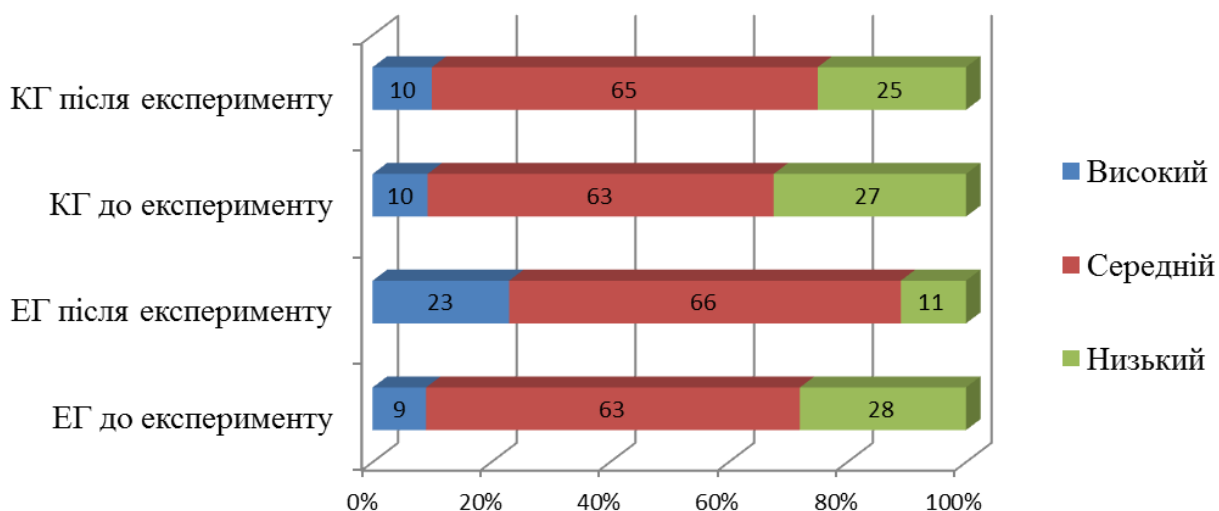

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості презентаційних умінь студентів магістратури

Отримані дані реалізації авторської технології підтверджують доцільність і ефективність реалізації запропонованого комплексу педагогічних умов формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження підтвердили правомірність гіпотези, засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі проведеного аналізу літератури визначено, що філософсько-риторичним підґрунтям формування презентаційних умінь є концепції діалогічного методу Сократа, психолого-педагогічної взаємодії оратора з аудиторією Аристотеля, риторики спілкування П.Л. Сопера, діалогічної педагогіки В.С. Біблера та комунікативної медіаосвіти на основі презентації А. Гофрона, педагогічним підґрунтям – розвивальна дидактика А.В. Дістервега, психологічним – переконувально-інформаційне навчання О.О. Леонтьєва. З'ясовано, що об'єднуючим елементом концепцій Аристотеля, П.Л. Сопера, В.С. Біблера, А. Гофрона, А.В. Дістервега й О.О. Леонтьєва може виступати діалогічний метод Сократа.

Відсутність у літературі необхідного для дослідження понятійного апарату зумовила необхідність авторського тлумачення понять „презентація”, „академічна презентація”, „презентаційні вміння”. Встановлено різницю між репрезентацією – когніосеміотичним явищем, результатом якого є презентація – лінгвокомунікативне явище.

2. На основі виділених компонентів презентаційної діяльності розроблено структурну модель презентаційних умінь, яка складається з таких груп умінь: 1) розкривати професійну тему, 2) структурувати презентаційний виступ, 3) нормативно регулювати оформлення (вербальне та невербальне) презентаційної промови, 4) враховувати психолого-педагогічні особливості комунікації у ході презентації.

У результаті проведеного наукового пошуку побудовано систему узагальнених інтегративних презентаційних умінь з опорою на компоненти лекторсько-педагогічної діяльності, за якими розподілено виявлені вміння на групи й об'єднано їх у три блоки відповідно до етапів презентації.

3. На основі аналізу науково-педагогічних досліджень визначено педагогічні умови, які забезпечують якісну підготовку майбутніх фахівців: *психологічні* – передбачають створення атмосфери стимулювання, позитивної мотивації до формування презентаційних умінь; *дидактичні* – забезпечують організацію співпраці учасників навчально-виховного процесу; *методичні* – визначають сукупність цілей, принципів, змісту, форм, методів, засобів навчання, спрямованих на формування презентаційних умінь; *комунікативні* – підтримують вербальну та невербальну комунікацію, орієнтовану на реалізацію процесу

формування презентаційних умінь студентів магістратури у ході професійного навчання; *організаційні* – включають операції для досягнення прогресивних змін у процесі формування презентаційних умінь студентів магістратури через налагодження співробітництва студентів і викладача.

За результатами проведеної експертної оцінки встановлено рівень значущості кожної умови із запропонованого комплексу. Дані формувального етапу експерименту засвідчили ефективність визначених педагогічних умов: відбулось підвищення кількості студентів експериментальних груп з високим рівнем сформованості презентаційних умінь у 2,6 рази.

4. У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури визначено критеріально-рівневу шкалу для встановлення рівня сформованості презентаційних умінь магістрів (високого, середнього, низького) за трьома параметрами: мотиваційним – система мотивів студента, яка спонукає його до формування презентаційних умінь, ставлення до них як до професійно необхідних у майбутній діяльності; змістовим – ступінь розуміння сутності презентаційної діяльності та презентаційних умінь, їх структури, володіння знаннями, необхідними і достатніми для успішного формування досліджуваних умінь; діяльнісним – ступінь реалізації презентаційних умінь у процесі професійної діяльності. У ході проведеного констатувального етапу експерименту встановлено низький рівень сформованості презентаційних умінь майбутніх фахівців, що зумовило необхідність цілеспрямованої презентаційної підготовки студентів.

5. Розроблено технологію формування презентаційних умінь студентів магістратури в процесі професійної підготовки. Її ефективну реалізацію забезпечено дотриманням низки сучасних підходів (діяльнісного, проблемного, компетентнісно-інформологічного) і принципів (активності, творчості, проблемності, партнерського спілкування, наочності, свідомості, систематичності та послідовності, доступності та посильності, позитивної емоційної забарвленості). Результати експериментального впровадження авторської педагогічної технології у практику професійної підготовки майбутніх фахівців з дотриманням визначеного комплексу педагогічних умов засвідчили суттєве підвищення рівня сформованості презентаційних умінь магістрів, що підтвердило достовірність гіпотези дослідження.

За результатами дослідження укладено навчально-методичний посібник, в якому обґрунтовано дидактичні основи формування презентаційних умінь. Методичні рекомендації, вправи, завдання, дидактичні ігри та інші матеріали посібника будуть корисними у професійній підготовці студентів, під час перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців.

У ході роботи виявлено ряд перспективних напрямів, які вимагають подальшого

теоретичного вивчення й експериментального дослідження, а саме: формування презентаційної компетентності викладачів ВНЗ; використання презентаційного потенціалу позанавчальних форм організації діяльності студентів у вищих закладах освіти та шляхів його реалізації в процесі професійного становлення фахівця; дослідження зарубіжного досвіду формування презентаційних умінь в умовах вищої освіти; формування вмінь проведення дистанційних презентацій.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях автора:

статті у фахових виданнях:

1. Моркотун С. Б. Дослідження спрямованості змісту професійної підготовки студентів магістратури на проведення презентації в академічній сфері / С. Б. Моркотун // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія „Педагогічні науки”. – Луганськ : Вид-во Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, 2011. – № 13 (224). – С. 185–191.

2. Моркотун С. Б. Історико-педагогічні засади формування презентаційних умінь майбутніх викладачів ВНЗ / С. Б. Моркотун // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Вип. 39. – С. 144–147.

3. Моркотун С. Б. Презентаційні уміння майбутнього викладача ВНЗ як складова професійної компетентності сучасного фахівця / С. Б. Моркотун // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Вип. 37. – С. 182–185.

4. Моркотун С. Б. Презентація та презентаційні вміння студентів магістратури в академічній сфері / С. Б. Моркотун // Наукові записки. Серія „Психологія і педагогіка”. – Острог : Вид-во Національного університету „Острозька академія”, 2007. – Вип. 9. – С. 353–361.

5. Моркотун С. Б. Структурна модель презентаційних умінь як основа їх формування у студентів магістратури / С. Б. Моркотун // Наукові записки. Серія „Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 3. – С. 187–191.

інші публікації:

6. Моркотун С. Б. Академічне мовлення – елемент педагогічної майстерності / С. Б. Моркотун // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя засобами інноваційних освітніх технологій : зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Калініної, О. Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – Вип. 3. – С. 214–217.

7. Моркотун С. Б. Дидактичні основи формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки : навчал.-метод. посіб. / С. Б. Моркотун / за заг. ред. І. В. Самойлюкевич. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 136 с.

8. Моркотун С. Б. Презентація як вид академічного красномовства / С. Б. Моркотун // Teach and Learn = Навчай і навчайся: (укр., англ., та німецькою мовами) : зб. наук.-метод. матеріалів / відп. ред-ри Є. М. Карпенко, М. М. Радишевська. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – Вип. 6. – С. 125–130.

9. Моркотун С. Б. Спецкурс „Професійно-педагогічна презентація у ВНЗ” / С. Б. Моркотун // Професійно-методична підготовка студентів-філологів у вищому навчальному закладі : монографія / [Н. В. Зінукова, Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич та ін.]. – Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2009. – С. 293–339.

10. Моркотун С. Б. Філософсько-риторичні основи формування презентаційних умінь сучасного викладача / С. Б. Моркотун // Тези XXXIII наук.-практ. міжвуз. конф., присвяченої Дню університету, 18-19 березня 2008 року. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – С. 211.

11. Моркотун С. Б. Формування вмінь структурного оформлення академічної презентації майбутніх викладачів ВНЗ / С. Б. Моркотун // Наука та практика – 2007 : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / Кол. авт. – Полтава, 2007. – С. 156–158.

12. Моркотун С. Б. Формування презентаційних умінь майбутніх викладачів засобами спецкурсу „Професійно-педагогічна презентація у ВНЗ” / С. Б. Моркотун // Наука. Образование. Технологии – 2008 : материалы международ. науч.-практ. конф., 21-22 марта 2008 г., Барановичи, Респ. Беларусь : в 3 кн. / под общ. ред. В. В. Таруца. – Барановичи : РИО БарГУ, 2008. – Кн. 2 : Актуальные проблемы реформирования педагогического образования / редкол. : Н. В. Зайцева (гл. ред.) [и др.]. – С. 60–63.

13. Моркотун С. Б. Формування презентаційних умінь у майбутніх викладачів як педагогічна проблема / С. Б. Моркотун // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : зб. наук. праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк, Л.В. Калініної, О.Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2006. – С. 52–54.

АНОТАЦІЇ

Моркотун С.Б. Педагогічні умови формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2011.

У роботі здійснено дослідження проблеми формування презентаційних умінь; уточнено базові поняття дослідження „презентація” та „презентаційні вміння”; розроблено структурну модель і систему презентаційних умінь магістра.

Обґрунтовано, що ефективне формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки можливе за наявності комплексу педагогічних умов: психологічних, дидактичних, методичних, комунікативних, організаційних.

У дослідженні представлено педагогічну технологію формування презентаційних умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки. На основі порівняння показників сформованості презентаційних умінь студентів експериментальних груп з аналогічними показниками у контрольних групах підтверджено, що впровадження в практику навчально-виховного процесу вищої школи експериментальної технології навчання та забезпечення визначеного комплексу педагогічних умов сприяло підвищенню рівня сформованості презентаційних умінь магістрів.

Ключові слова: професійна підготовка магістра, академічна презентація, презентаційні вміння, педагогічні умови, технологія формування презентаційних умінь.

Моркотун С.Б. Педагогические условия формирования презентационных умений студентов магистратуры в процессе профессиональной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко. – Житомир, 2011.

Диссертация посвящена проблеме теории и практики профессиональной подготовки студентов магистратуры в контексте формирования презентационных умений у будущих специалистов.

В исследовании определена риторико-философская и педагогико-психологическая основа формирования презентационных умений. В результате анализа научной литературы уточнены базовые понятия исследования „презентация”, „академическая презентация”, „презентационные умения”; раскрыты современные научные подходы к проблеме исследования: компетентностный, личностный, деятельностный, психологический, педагогический, технологический, информологический. Доказано, что академическую презентацию можно признать одним из современных жанров академического вида публичного выступления. Используя принятое в психологии понимание деятельности как многоуровневой системы, компонентами которой являются цель, мотивы, действия и результат, выяснено, что презентационная деятельность магистра состоит из

информационного, целе-мотивационного, содержательного, операционно-деятельностного, личностного, технологического и рефлексивного компонентов. На основе изучения представленных современными исследователями структурных моделей умений разработана авторская структурная модель презентационных умений и выстроена система презентационных умений магистра.

Обосновано, что эффективное формирование презентационных умений студентов магистратуры в процессе профессиональной подготовки возможно при наличии комплекса педагогических условий: психологических, дидактических, методических, коммуникативных, организационных.

С учетом выделенных компонентов презентационной деятельности определены критерии диагностики (мотивационный, содержательный, деятельностный) и уровни сформированности презентационных умений у магистров (низкий, средний, высокий).

В исследовании представлена педагогическая технология формирования презентационных умений студентов магистратуры в процессе профессиональной подготовки. Сравнение показателей сформированности презентационных умений студентов экспериментальных групп с аналогичными показателями в контрольных группах подтвердило, что внедрение в практику учебно-воспитательного процесса высшей школы экспериментальной технологии обучения и обеспечение выделенного комплекса педагогических условий способствовало повышению уровня сформированности презентационных умений магистров.

Ключевые слова: профессиональная подготовка магистра, академическая презентация, презентационные умения, педагогические условия, технология формирования презентационных умений.

Morkotun S.B. Pedagogical Prerequisites of the Formation of Master Students' Presentation Skills in the Process of Professional Training. – Manuscript.

The thesis for obtaining a Candidate Degree in Pedagogical Studies. Specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Ivan Franko Zhytomyr State University. – Zhytomyr, 2011.

The research paper deals with the issue of the formation of presentation skills. The basic concepts “presentation” and “presentation skills” are specified in the thesis; the structural model and the system of master students' presentation skills are described.

It was established that the effective formation of master students' presentation skills in the process of professional training is provided by a complex of the pedagogical prerequisites, such as psychological, didactic, methodological, communicative and organizational ones.

The thesis contains the developed pedagogical technology of the formation of master students' presentation skills in the process of professional training. The comparison of the indices of the development of presentation skills in the experimental groups with the indices of the control groups confirmed that the incorporation of the technology in the educational process of higher educational institutions and the establishing of the pedagogical prerequisites promoted the increase in the level of master students' presentation skills development.

Key words: master students' professional training, academic presentation, presentation skills, pedagogical prerequisites, technology of the formation of presentation skills.